

Høring - læreplaner i KRLE og religion og etikk

Uttalelse - Norsk Lektorlag

Status	Innsendt til Utdanningsdirektoratet Innsendt og bekreftet av instansen via: wbr@norsklektorlag.no
Innsendt av	Wenche Rasen
Innsenders e-post:	wbr@norsklektorlag.no
Innsendt dato	17.06.2019
Hvilken organisasjon?:	Norsk Lektorlag
Stilling	Organisasjon (Privat) Spesialrådgiver

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele oppgitte organisasjon.

Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)

1. Om faget

1.1. Fagets relevans

Faget KRLE skal gi elevene grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden rundt seg. Gjennom kunnskap om ulike religioner og livssyn får elevene evne til å leve i og med mangfold i hverdags-, samfunns- og arbeidslivet. KRLE gir elevene kompetanse til å svare på etiske utfordringer i ulike sammenhenger.

Opplæringsloven gir føringer for at kristendom, andre verdensreligioner og livssyn skal presenteres på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte i undervisningen.

I tillegg er det andre krav til faget som følger av loven:

§ 2-4. Undervisninga i faget kristendom, religion, livssyn og etikk

§ 2-3 a. Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

Læreplanen legger til rette for at kristendom, jødedom, islam, buddhisme, hinduisme, sikhisme og livssynshumanisme kan behandles enkeltvis og i sammenheng. Til sammen skal elevene bli godt kjent med bredden av religioner og livssyn.

Om lag halvparten av undervisningstiden i faget skal brukes på kristendomskunnskap. Dette sikres gjennom skolenes arbeid med kompetansemålene.

Overordnet del slår fast at alle elever i grunnskolen skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter (pkt. 1.2).

1.2. Kjerneelementer

Kjerneelementene i KRLE rammer inn det mest betydningsfulle innholdet i faget og beskriver det elevene må lære for å kunne mestre og anvende faget.

1.2.1. Kjennskap til religioner og livssyn

Faget skal gi kunnskap om og forståelse for kristendom og andre religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og på individ-, gruppe- og tradisjonsnivå. Elevene skal også få innsikt i hvordan kristendom og andre religioner og livssyn inngår i historiske prosesser og henger sammen med samfunnsendringer og kulturarv. Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn, og de ulike tradisjonenes indre mangfold. Faget skal gi grunnlag for refleksjon over majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiver i Norge.

1.2.2. Utforsking av religioner og livssyn med ulike metoder

Elevene skal undersøke og utforske kristendom og andre religioner og livssyn som sammensatte fenomener gjennom bruk av varierte metoder. Deres forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt. Kjennskap til ulike syn på og definisjoner av religioner og livssyn inngår i kjerneelementet og er vesentlig for å forstå og håndtere mangfold.

1.2.3. Utforsking av eksistensielle spørsmål og svar

Faget handler om ulike måter mennesker har nærmet seg spørsmål om mening, identitet og virkelighetsbilde gjennom religioner, livssyn, etikk og filosofi. Faget skal gi rom for refleksjon, filosofisk samtale og undring ved å utforske eksistensielle spørsmål. Elevene skal også kunne forholde seg til spørsmål det er dyp uenighet om.

1.2.4. Kunne ta andres perspektiv

Faget skal gi elevene mulighet til å utvikle egne synspunkter og holdninger i møte med andre gjennom innenfra- og utenfra-perspektiver og gjennom dialog og refleksjon over likheter og forskjeller. På den måten skal faget bidra til at elevene utvikler interesse og respekt for hverandre uavhengig av kulturell, sosial, religiøs eller livssynsmessig bakgrunn. Faget skal bidra til at elevene utvikler mangfoldskompetanse. Samiske perspektiver inngår. Temaer knyttet til kjønn og funksjonsevne inngår også.

1.2.5. Etisk refleksjon

Elevene skal kunne identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Etisk refleksjon gir mulighet til å håndtere store og små spørsmål, konflikter og utfordringer med betydning for skolesamfunnet, hverdagslivet og det globale samfunnet. Filosofiske tenkemåter gir elevene redskaper til å analysere argumentasjon og påstander.

1.3. Verdier og prinsipper

I KRLE behandles verdispørsmål på bakgrunn av kunnskap om og gjennom utforskning av religiøse og filosofiske tradisjoner og ideer. På denne måten blir elevene kjent med verdiene som skolen og samfunnet bygger på, og hvordan de er forankret i ulike religioner og livssyn. Faget gir innsikt i kristen og humanistisk arv og tradisjon og i hvordan disse har endret seg gjennom historien. Kunnskap om religioner, livssyn og etikk lokalt og globalt bidrar til forståelse av mangfold, identitet og endring. Faget gir elevene øvelse i å leve med uenighet og forskjellighet.

Faget gir dem også kunnskap om menneskerettighetene og bevissthet om menneskeverdet som grunnleggende verdi, og det legger til rette for demokratisk medvirkning. Lek, kunstneriske uttrykksformer og utforskende og kreative læringsaktiviteter gir elevene muligheter til å utvikle både faglig kunnskap og sosial kompetanse. Faget gir øvelse i etisk refleksjon og bidrar til å utvikle elevenes dømmekraft i hverdagslivet og i møte med samfunnsutfordringer.

1.4. Tverrfaglige temaer

1.4.1. Folkehelse og livsmestring

I KRLE handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om at elevene får utforske eksistensielle spørsmål og svar. Arbeidet med KRLE-faget gir elevene kunnskap om menneskeverdet og hvordan dette forankres i ulike religioner og livssyn. Faget bidrar til å utvikle elevenes evne til å reflektere over etiske spørsmål og problemstillinger som gjelder identitet, kjønn, seksualitet og psykisk helse.

1.4.2. Demokrati og medborgerskap

I KRLE handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene deltar i etisk refleksjon og får øvelse i å ta ulike perspektiver. KRLE bidrar til å styrke elevenes evne til å håndtere utfordrende spørsmål og være åpne for andres synspunkter i et mangfoldig samfunn. Gjennom etisk refleksjon settes elevene i stand til å problematisere makt og utenforskap og til å stille spørsmål ved gjengse normer.

1.4.3. Bærekraftig utvikling

I KRLE handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene får utforske eksistensielle spørsmål og delta i etisk refleksjon over naturen og menneskets plass i den. Dette innebærer at elevene kan reflektere over hvordan menneske, miljø og samfunn påvirker hverandre, og over hvordan de kan ta ansvarlige valg.

1.5. Grunnleggende ferdigheter

1.5.1. Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter i KRLE innebærer å kunne lytte til, fortelle om, presentere og samtale om faglige emner, og å kunne argumentere for egne synspunkter og innta ulike perspektiver. Muntlige ferdigheter innebærer å bruke fagspesifikke begreper til å utforske, drøfte og reflektere over fagets kunnskapsområder. Muntlige ferdigheter innebærer dessuten å kunne uttrykke ulike meninger og argumentere for disse ved hjelp av filosofiske samtaleformer, filosofisk samhandling og refleksjon.

Utviklingen av muntlige ferdigheter går fra å kunne lytte og samtale til å kunne presentere og drøfte komplekse faglige problemstillinger. Dette innebærer i økende grad å kunne bruke fagbegreper til å uttrykke og vurdere egen forståelse.

1.5.2. Å kunne skrive

Å kunne skrive i KRLE innebærer å kunne bruke skrift- og billedspråk til å kommunisere og utvikle kunnskap om religioner, livssyn og etikk. Gjennom å skrive skal elevene kunne utforske ulike syn og argumentere for og imot. Det omfatter også å kunne bruke fagspesifikke begreper i skriftlig arbeid og vurdere egen læring i arbeid med faglige tekster. Utviklingen av det å kunne skrive i faget går fra å kunne fortelle og beskrive til å kunne utforske faglige problemstillinger. Dette innebærer at elevene i skriftlige arbeider gradvis tar i bruk fagspesifikke begreper og gradvis utvikler kompetanse til å vurdere egen læring i arbeid med faglige tekster.

1.5.3. Å kunne lese

Å kunne lese i KRLE innebærer å oppleve og forstå ulike religiøse og filosofiske tekster. Det omfatter også å reflektere over og tolke tekster, illustrasjoner, symboler og andre uttrykk. Videre innebærer det å sammenligne og systematisere informasjon og vurdere kilder kritisk. Utviklingen av det å kunne lese i KRLE går fra å kunne forstå innholdet i enkle tekster til å kunne analysere og vurdere form og innhold i komplekse tekster. Dette innebærer i økende grad å forstå fagbegreper og finne, bruke og vurdere ulike kilder til informasjon.

1.5.4. Å kunne regne

Å kunne regne i KRLE innebærer å kunne bruk og forså tidslinjer i møte med framstillinger av religioner og livssyn. Det innebærer også å forstå hvordan statistikk og tabeller kan brukes.

Utviklingen av det å kunne regne i faget innebærer i økende grad å kunne forstå og reflektere over statistisk materiale og tabeller.

1.5.5. Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter i KRLE innebærer å kunne bruke digitale ressurser i eget skapende arbeid. Det omfatter også å kunne innhente informasjon om religioner og livssyn fra digitale kilder og tolke og kritisk vurdere informasjonen.

Utviklingen av digitale ferdigheter i faget går fra å bruke enkle sammensetninger av tekst, lyd og bilder til å kunne lage og vurdere sammensatte digitale produkter for framstilling av faglige temaer. Digital dømmekraft utvikles gradvis gjennom økende grad av etisk refleksjon over hvordan digitale ressurser brukes.

2. Kompetansemål og vurdering

2.1. Kompetansemål og vurdering 4. trinn

2.1.1. Kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt
- bli kjent med og presentere noen sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner med vekt på fortellinger, inkludert fortellinger fra samiske tradisjoner
- sammenligne og presentere årstider og høytider i kristendommen og andre religioner og livssyn
- bruke enkle fagbegreper i arbeidet med religioner og livssyn
- skille mellom ulike typer kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- beskrive og samtale om ulike måter å leve sammen på i familie og samfunn
- samarbeide med andre i filosofisk samtale
- identifisere og reflektere over etiske spørsmål
- utforske og reflektere over etiske sider ved menneskers levesett og ressursbruk
- sette seg inn i og formidle egne og andres tanker, følelser og erfaringer
- forstå og presentere hva menneskerettighetene innebærer for forståelsen av menneskeverd, respekt og toleranse

2.1.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 1.–4. trinn når de formidler kunnskaper om religioner og livssyn fra nærmiljøet og omverdenen i estetiske uttrykk og skriftlige og muntlige arbeider. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE når de får anledning til å undre seg over og utforske etiske og filosofiske spørsmål sammen med andre. De utvikler og viser også kompetanse ved å ta i bruk enkle fagbegreper.

Læreren legger til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Elevene skal oppleve at det å prøve og feile er en del av det å utvikle seg i faget. Læreren skal ha jevnlig dialog om elevenes læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget. Læreren skal veilede elevene slik at de blir motivert til å delta i samtaler og meningsbrytninger.

2.2. Kompetansemål og vurdering 7. trinn

2.2.1. Kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for religions- og livssynshistorie i Norge, inkludert samers og nasjonale minoriteters religions- og livssynshistorie
- beskrive og presentere noen sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, med vekt på praksiser
- utforske og sammenligne tekster og materielle uttrykk fra kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner
- bruke sentrale fagbegreper i arbeidet med religioner og livssyn
- gjøre rede for ulike syn på barndom, familie og samliv i religioner og livssyn
- bruke filosofiske tenkemåter i samtale og undring
- utforske og drøfte etiske ideer fra sentrale skikkelser i filosofiske, religiøse og livssynsbaserte tradisjoner
- utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til menneskets levesett, levekår og klodens framtid
- gjøre rede for hva menneskerettighetene innebærer for ytringsfrihet og trosfrihet i et demokratisk samfunn

2.2.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 5., 6. og 7. trinn når de gjennom estetiske uttrykk, skriftlige arbeider og muntlig kommunikasjon viser innsikt i hvordan religioner og livssyn inngår i historiske prosesser nasjonalt. Elevene utvikler og viser også kompetanse når de bruker sentrale begreper i faget. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i faget når de i samtaler og meningsbrytninger uttrykker egne meninger og viser at de kan ta ulike perspektiver.

Læreren legger til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Læreren og elevene skal ha jevnlig dialog om elevenes motivasjon for læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget.

2.3. Kompetansemål og vurdering 10. trinn

2.3.1. Kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse
- utforske og presentere religiøse praksiser utenfor etablerte religionssamfunn
- gjøre rede for og reflektere over samenes og andre urfolks religions- og livssynstradisjoner
- bruke og drøfte fagbegreper om religioner og livssyn
- sammenligne og vurdere kritisk ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- gjøre rede for og reflektere over ulike syn på kjønn, seksualitet og seksualetikk i kristendom og andre religioner og livssyn
- utforske og presentere hvordan elementer fra kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk i populærkulturen
- utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til det å vokse opp og leve i et mangfoldig og globalt samfunn
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ulike former for kommunikasjon
- identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger knyttet til menneskerettigheter, bærekraft og fattigdom

2.3.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 8., 9. og 10. trinn når de får anledning til å utforske faglige problemstillinger og spørsmål, og bruker kilder på en kritisk måte. De utvikler og viser også kompetanse når de gjør rede for ulike standpunkter og reflekterer over spørsmål som det er stor uenighet om. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i KRLE når de bruker og drøfter faglige begreper og anvender kunnskaper om religioner og livssyn i kjente og ukjente sammenhenger.

Læreren legger til rette for at elevene får anledning til å vise kompetansen sin i kjente og ukjente sammenhenger. Læreren skal legge til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Læreren og elevene skal ha jevnlig dialog om elevenes motivasjon for læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget.

2.3.3. Standpunktvurdering

Standpunktvurderingen skal uttrykke elevens sluttkompetanse i faget. Læreren skal planlegge og legge til rette for at elevene på varierte måter får vise sin samlede kompetanse

i KRLE, både skriftlig, muntlig og digitalt. Læreren skal legge til rette for at elevene får vist hvordan de mestrer utfordringer og løser oppgaver i kjente og ukjente situasjoner. Standpunktvurderingen omfatter elevens forståelse og anvendelse av fagets begreper og metoder.

3. Vurderingsordning

10. trinn: elevene skal ha én standpunktkarakter.

Eksamensordningene i fagene skal sendes på høring og ferdigstilles senere.

1. Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?

Delvis uenig

Norsk Lektorlags høringsuttalelse til læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)

Høringsuttalelsen bygger på bidrag fra Norsk Lektorlags fagutvalg for religion og etikk.

Norsk Lektorlags fagutvalg for religion og etikk merker seg at læreplanutkastet som nå foreligger er radikalt forskjellig fra forrige skisse (med høringsfrist 14.11.18.) Det er gjort svært store forandringer ikke bare med hensyn til metodikk og didaktikk, men også til selve faget. Er fagfornyelse blitt fagforvandling?

Sammenlignet med tidligere læreplaner står vi her overfor et hermeneutisk paradigmeskifte med radikale faglige og didaktiske implikasjoner, uten at dette har vært klart kommunisert på metanivået: som premiss for fagfornyelsen. Et tradisjonelt (ide-)historisk, ontologisk perspektiv i læreplanen er blitt byttet ut med et fragmenterende, kulturrelativistisk (og paradoksalt nok: konstruksjonistisk) perspektiv uten at det foreligger en vitenskapsfilosofisk eller epistemologisk begrunnelse for dette. Dette har resultert i for diffuse kompetansemål; noe som kan føre til svært store forskjeller i skolen både når det gjelder fagets innhold og omfang. Når en felles kulturkontekst forsvinner, om dette læreplanutkastet blir fastsatt som endelig læreplan, kan også vår siste fellesarena for allmenndannelse hos nye generasjoner smuldre opp og bli borte.

Dette siste læreplanutkastet synes å være designet og rigget etter Europarådets *Signposts – Policy and practice for teaching about religions and non-religious world views in intercultural education* (Robert Jackson, 2014; norsk utgave kan leses [her](#)).

Koblingen til *Signposts* kommer tydelig til uttrykk i nomenklaturen – terminologien som blir brukt i kompetansemåla og tekstene "Fagets relevans" og "Verdier og prinsipper"; et overordnet perspektiv på faget: "*Veivisere* erkjenner at det allerede eksisterer strukturer og systemer for undervisning om religioner og andre livssyn eller religionsopplæring i mange land. Det bygger imidlertid også på faglige synspunkter som påpeker at det må arbeides med temaer som mangfold, sekularisering og globalisering i utviklingen av moderne undervisning om religioner og livssyn i skolen, uansett hva det nasjonale eller regionale systemet måtte være" (s. 99).

Dette gjenspeiler læreplanutkastet tydelig nok: Et velfungerende vitenskapelig perspektiv på verdensreligionene/ religiøse og ikke-religiøse livssyn blir ofret for et tematisk perspektiv med fokus på "mangfold, sekularisering og globalisering". En sekulær fagontologi synes å ligge til grunn for nedtoningen av verdensreligionsparadigmet, og slik får man også vansker med å analysere og drøfte eksistensielle problemstillinger. I stedet for en rasjonelt analytisk, vitenskapelig tenkemåte blir elevene henvist til å "undre seg" og "reflektere over". Dette er verken allmenndannende, eller studieforbereidende.

Spørsmålet er også om denne nye (post-postmoderne) hermeneutiske tilnærmingen til faget er i tråd med Opplæringslovens § 1-1 og det verdiløftet Overordnet del av læreplanen signaliserer for skolen. "*Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapet til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon*", står det her, samt at "*Opplæringa skal bygge på grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og*

tradisjon" (§ 1-1). Den skal "gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring" (*loc. cit.*) og utvikle vitenskapelig og kritisk tenkning (Overordnet del, 1.3).

Norsk Lektorlags fagutvalg for religion og etikk har, gjennom hele læreplanprosessen, pekt på at læreplanene for KRLE/ Religion og etikk må ha historisk og faktabasert forankring. Det kan ikke være opp til hver enkelt elev å konstruere sine egne paradigmatisk sammenhenger i faget. Uten fagmetodisk tilnærming kan vi ende opp i hyperindividualistiske perspektiv, med fragmentering – og på sikt: pulverisering av faget. For å unngå dette må man også få tydeligere kunnskapselementer inn i kompetansemålene.

I et pluralistisk samfunn er selvsagt respekt og toleranse en gjensidig forutsetning for livssynsundervisning. Men dette impliserer ikke at et premiss om at et multireligiøst og multikulturelt perspektiv må legges til grunn for "solidarisk tenkning". I vår intellektuelle tradisjon har kontradiktorisk testing av 'godt, vakkert og sant' vært en arv siden Sokrates og Platon, med det greske *aletheia* (sant=virkelig) som ledestjerne. De eksistensielle livsspørsmåla står helt sentralt i vår kristne og humanistiske arv og tradisjon, med ontologien som en viktig disiplin i filosofi og teologi. I læreplanutkastet derimot, er en vitenskapelig tilnærming til eksistensielle spørsmåla nedtonet.

Ved å orientere seg bort fra 'verdensreligionene' som sentral tilnæringsmåte til faget, prioriterer man (implisitt) det *Veivisere* (*Signposts*) kaller 'personlige livssyn' framfor 'organiserte livssyn'. De siste defineres slik: "Organiserte livssyn er klare syn på livet, verden og menneskeheten. De gir svar på eksistensielle spørsmål, fastsetter moralske verdier (dette elementet overlapper med det eksistensielle) og har til hensikt å påvirke tanker og handlinger og gi mening i livet. Dette kan være gjennom metafysisk tro – å tjene Gud, for eksempel – men det kan også være gjennom moralsk og sosial tro, som for eksempel moralsk ansvar for andre mennesker og for naturen" (s. 71). "Et personlig livssyn" derimot, "kan være mer eklektisk og idiosynkratisk enn et organisert livssyn. På grunn av faktorer som individualisme, sekularisering og globalisering har mange mennesker utviklet et personlig livssyn som ikke er basert på ett enkelt, organisert livssyn." (*loc. cit.*). Her har man gjort et paradigmatisk, ideologisk valg med hensyn til fagets struktur og diskurs, eller som *Veivisere* selv sier det: "de tilnærmingene til undervisning om religioner og ikke-religiøse livssyn som blir fremmet i Europarådets anbefaling, svarer til ideer om interkulturell utdanning, som legger stor vekt på sofistisert analyse av kultur og religion og på den komplekse kulturdannelsen i livene til individer, skoleelever inkludert. Denne nyanserte tolkningen må også overføres til begrepet "mangfold" ". (s. 31). Spørsmålet da er om man har ivarett Opplæringslovens første instruks om at skolen "*i samarbeid og forståing med heimen*" skal "*opne dører mot verda og framtida*". Hva er "fremtidsrettet" – for hvem? Hva sier foreldrene til at elevene nå skal utvikle sitt eget synkretistiske livssyn, med de etiske implikasjonene dette har?

Dybdelæring krever kunnskap – men hva skal vi som samfunn legge opp til at elevene skal ha kunnskap om? **Hvis det, som dette læreplanutkastet signaliserer, er hver enkelt elevs behov og interesser som skal vektlegges, risikerer vi å miste fagets terminologi og overordna sammenhenger.** I verste fall kan vi få dybdelæring i fragment, noe som kan føre til at også faget blir fragmentert og pulverisert – og på sikt forsvinne. Lærerutdanningen i Norge er en profesjonsutdanning, ikke en veiledersrolle for at elevene skal konstruere sitt eget "eklektisk[e] og idiosynkratisk[e]" livssyn. Om Europarådets "paradigmatisk[e], ideologisk[e] valg med hensyn til fagets struktur og diskurs" svarer til rådets egne ideer om et "sofistikert" interkulturelt mangfoldsperspektiv, bryter det med vår egen Overordnet del i Opplæringsloven, som på en helt annen måte enn *Signposts* signaliserer et åpent, paradoksalt forhold mellom enhet og mangfold; felles kultur og personlige livsvalg: "*Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap.*

Innsikt i vår historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til samfunnet. Elevene skal lære å kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet. Kristen og humanistisk arv og tradisjon er en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en sentral rolle for utvikling av vårt demokrati. Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge. Vår felles kulturarv har utviklet seg gjennom historien og skal forvaltes av nålevende og kommende generasjoner. Felles referanserammer er viktig for den enkeltes tilhørighet til samfunnet. Dette skaper samhold og forankrer den enkeltes identitet i et større fellesskap og i en historisk sammenheng. En felles ramme gir og skal gi rom for mangfold, og elevene skal få innsikt i hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver, holdninger og livsanskuelser. De erfaringene elevene får i møte med ulike kulturuttrykk og tradisjoner, bidrar til å forme deres identitet. Et godt samfunn er tuftet på et inkluderende og mangfoldig fellesskap. (...) Skolen skal støtte utviklingen av den enkeltes identitet, gjøre elevene trygge på eget ståsted, samtidig som den skal formidle felles verdier som trengs for å møte og delta i mangfoldet, og åpne dører mot verden og fremtiden". (Overordnet del, 1.2).

Denne helt forskjellige paradigmatisk tilnærmingen til "den enkeltes identitet", enhet og mangfold, er også nedfelt i Overordnet del, pkt. 1.3, om vitenskapelig tenkemåte:

"Skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål, utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet.

Opplæringen skal gi elevene en forståelse av kritisk og vitenskapelig tenkning. Kritisk og vitenskapelig tenkning innebærer å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer. Opplæringen skal skape en forståelse av at metodene for å undersøke virkeligheten må tilpasses det vi ønsker å studere, og at valg av metode påvirker det vi ser. Hvis ny innsikt skal vokse fram, må etablerte ideer granskes og kritiseres med teorier, metoder, argumenter, erfaringer og bevis."

Alle ønsker kreativt utforskende, kritisk reflekterende elever. Men som Overordnet læreplan sier: Elevene skal også "lære å kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet". Hvis fagets historiske kontekst og lærerens profesjonelle skjønn og ekspertise svekkes, mister vi våre felles kulturelle og vitenskapelige referanserammer slik de tradisjonelt er blitt etablert i klasserommet.

I tråd med argumentasjonen ovenfor må også kompetansemåla i læreplanutkastet endres. Her er noen konkrete forslag:

- 1. I stedet for "noen sentrale trekk" bør man operere med "sentrale trekk".**
- 2. For at elevene skal kunne "undre seg" og være kreativt utforskende må det kreves faglig basiskunnskap, og det bør i større grad brukes verb som svarer til slik faktakunnskap i faget: 'presentere, forklare, gjøre rede for, beskrive, analysere, drøfte, tolke, sammenligne'.**
- 3. Kompetansemåla må være mulig å vurdere, med basis i premisser som refererer til kunnskap og ferdigheter.**

Individualisering og fragmentering av lærestoffet går særlig ut over de faglig svakeste elevene, som sliter med å skape oversikt og sammenheng. Men svekkelsen av læreren som fag- og kunnskapsformidler vil heller ikke tjene de faglig sterkeste elevene, som ønsker effektiv metodikk og utfordrende lærings- og vurderingssituasjoner i klasserommet.

Slik dette læreplanutkastet nå foreligger, vil det skape store forskjeller mellom klasser, skoler og landsdeler – noe som også vil gjøre vurderingsarbeid og spesielt sensurering svært vanskelig (i konkurranse om de samme studieplassene). Vi krever altså basiskunnskap på det klassiske vitenskapsfagets premisser, med mye klarere kompetansemål. Vi ønsker en nasjonal læreplanstandard i KRLE og Religion og etikk – et minste felles multiplum av kunnskaps- og innholdselement som kan tjene til fagfornyelse i tråd med verdigrunnlaget i Overordnet del.

Oppsummerende:

1. **Vi får ikke et verdiløft uten klassisk fag- og historieforankring (kfr. Overordna læreplanen). For å sikre allmenndannelse og studieforbereelse trenger elevene basiskunnskap i felles historie, kultur, verdier og holdninger.**
2. **Tverrfaglige tema må undervises på fagets premisser.**
3. **For at kompetansemåla skal bli færre, må de være konkrete.**
4. **Vi trenger dybdelæring – men av hva? Kompetanseverba er for ulne og generelle.**
5. **For uklare kompetansemål gir for store forskjeller mellom klasser, skoler og landsdeler.**
6. **Kunnskapskrav må formuleres i konkrete kompetansemål hvis vi skal få progresjon i faget.**
7. **Vi trenger konkrete fagtermer; de klassiske fagbegrepa er blitt borte.**
8. **Språket i høringsutkastet er for avansert og byråkratisk.**
9. **Uklare kompetansemål er vanskelig å vurdere og sensurere. Vurderingsform/ eksamen må være på det klassiske fagets premisser.**

? 2. Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?

Delvis uenig

Se kommentarer til pkt.1.

? 3. Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?

Delvis uenig

Faglig sterke elever, med tilegnet kulturell kapital, kan profittere på åpne læringsmål. For faglig svakere elever er dette vanskeligere. Erfaring fra klasserommet viser at alle elever profitterer på et samspill mellom lærerens kunnskapsformidling og elevens aktivt medvirkende rolle innenfor klare didaktiske rammer.

? 4. Er verdigrunnlaget i overordnet del tydelig reflektert i læreplanen?

Delvis uenig

Se kommentar til pkt. 1, der vi primært peker på hvor verdigrunnlaget bryter med overordnet del.

? 5. Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?

Hverken eller

Når den (klassisk) faglige basiskunnskapen svikter i KRLE-faget, får dette store konsekvenser også for kunnskapsnivået i Vg3, som forutsetning for drøfting og analyse. Jfr. Ludvigsen-utvalgets definisjon av dybdelæring som at elever «gradvis utvikler sin forståelse av begreper og sammenhenger innenfor et fagområde». (NOU 2014:7, s. 35).

? 6. Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1. All didaktisk erfaring tilsier at dette læreplanutkastet blir både for diffust og for utflytende. Elevene trenger så konkrete læringsmål at de kan overskue fagets sammenheng og struktur. Dessuten: Altfor åpne, upresise kompetansemål kan føre til store forskjeller mellom lærere, skoler og landsdeler, og gi ulike faglige forutsetninger for evaluering/ sensur. Dette siste inkluderer store utfordringer ved eksamen. Avgrensning av omfang og dybdelæring henger sammen: Hva skal dybdelæres; i hvilken sammenheng; hvordan?

? 7. Legger læreplanen til rette for dybdelæring?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1. Hvilke basiskunnskaper blir det her lagt vekt på? Jfr. også våre tidlige høringsinnspill, der vi vektlegger et rasjonelt, analytisk forhold til fagstoffet. Hvis dette forsvinner, ender vi lett opp med et "synsefag" som blir svært vanskelig å sensurere.

? 8. Er språket i læreplanen klart og tydelig?

Delvis uenig

Uten paradigmatisk begrunnelse for de nye begrepa som her er lansert, blir også definisjonene uklare. Man kan da forvente stort sprik i hvordan disse blir oppfattet.

? 9. Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1.

? 10. Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?

Delvis uenig

Jfr. kommentarene til pkt 1.

Tverrfaglige tema må integreres på (det klassiske) fagets premisser, og forrige læreplanutkasts åpnere tekst gjorde det lettere å kunne tilpasse disse til aktuelt lærestoff; alder og nivå. Vi vil altså beholde forrige høringsforslag, som er følgende:

Bærekraftig utvikling

er knyttet til utforskning av eksistensielle spørsmål og etisk refleksjon om naturen og menneskets plass.

Folkehelse og livsmestring

kan knyttes til verdivalg og utforskning av eksistensielle spørsmål og svar.

Demokrati og medborgerskap

aktualiseres gjennom etisk refleksjon og øvelse i perspektivtaking. KRLE bidrar til å styrke elevenes evne til å håndtere utfordrende spørsmål i eget liv og være åpne for andres posisjoner samt å møte utfordringer i et mangfoldig samfunn.

? 11. Legger læreplanen godt til rette for å ivareta de yngste barnas læring og utvikling?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt.1.

? 12. Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt.1 og 3.

? 13. Legger læreplanen til rette for god progresjon i faget?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt.1

? 14. Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?

Delvis enig

Strukturelt sett er differensieringen mellom underveis- og standpunktvurdering god. Viser ellers til pkt. 1.

? 15. Er læreplanen tilstrekkelig framtidrettet?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt.1

? 16. Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?

Helt uenig.

Se kommentarene til pkt. 1.

Både i et allmenndannende og studieforberevende perspektiv er det viktig at elevene (særlig i humanistiske fag) har god basiskunnskap (fagspesifikk kompetanse), og er fortrolig med vitenskapelig tenkemåte.

? 17. Fagene i grunnskolen har kompetansemål etter ulike trinn. Har du synspunkt på dette?

Ingen kommentar fra instansen

? 18. Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?

Her signaliserer tekstene et helt nytt paradigme (med sterkt utvidet tekst). Vi foreslår å beholde følgende tekst fra forrige høringsrunde, som er kortere og mer konsis:

Faget KRLE gir eleven grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden rundt seg. Gjennom kunnskap om ulike religioner og livssyn får elevene evne til å håndtere mangfold i hverdags-, samfunns- og arbeidsliv. KRLE gir elevene kompetanse i å håndtere etiske utfordringer i ulike sammenhenger.

KRLE har en særlig forutsetning for å behandle verdispørsmål gjennom utforsking av religiøse og filosofiske tradisjoner og ideer. Faget gir kunnskap om og refleksjon over kristen og humanistisk arv og tradisjon, historisk og i dag. Opplæringen i KRLE gir kunnskap om mangfold og kulturarv. Slik kan faget bidra til bevissthet om menneskeverdet som grunnleggende verdi og legge til rette for demokratisk medvirkning. Etisk refleksjon bidrar til å utvikle bevissthet om naturens egenverdi og hvordan menneskers levesett påvirker klodens framtid.

Opplæringsloven gir føringer for undervisningen i kristendom, andre verdensreligioner og livssyn og at undervisningen skal foregå på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte (§ 2-4). Læreplanen spesifiserer ikke hvilke religioner og livssyn det skal arbeides med under hvert enkelt kompetansemål, men til sammen skal elevene bli godt kjent med bredden av religioner og livssyn. Alle kompetansemålene legger til rette for at både kristendom og andre religioner kan behandles både enkeltvis og i sammenheng. Dette gir lærerne valgfrihet i planleggingen.

Om lag halvparten av undervisningstiden i faget skal brukes på kristendomskunnskap. Overordnet del slår fast at alle elever skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter (pkt. 1.2). Dette sikres gjennom skolenes realisering av kompetansemålene.

19. I læreplanene er det kompetansemål etter 2. trinn i noen fag, og etter 4. trinn i andre fag. Er det på lengre sikt en god løsning også å lage kompetansemål etter 1. trinn, for å få til en god begynneropplæring og bedre overgang mellom barnehage og skole?

Ingen kommentar fra instansen

20. Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?

Ingen kommentar fra instansen

Læreplan i religion og etikk – fellesfag i studieforberevende utdanningsprogram

1. Om faget

1.1. Fagets relevans

Faget religion og etikk gir elevene grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden rundt seg. Gjennom arbeidet med et bredt utvalg av religioner og livssyn utvikler elevene kunnskaper, evner og holdninger som gjør dem i stand til å håndtere mangfold i hverdags-, samfunns- og arbeidslivet. Arbeid med eksistensielle spørsmål åpner for undring og motiverer til å utforske filosofiske livsspørsmål. Gjennom etisk refleksjon gir faget rammer for å undersøke og klargjøre hva som er godt og rett for individ og samfunn i dag og i framtiden. Slik får elevene utfordringer som kan fremme danning og gjøre dem i stand til å mestre livet, være ansvarlige medborgere og bidra til et bærekraftig samfunn.

1.2. Kjerneelementer

Kjerneelementene i religion og etikk rammer inn det mest betydningsfulle innholdet i faget og beskriver det elevene må lære for å kunne mestre og anvende faget.

1.2.1. Kjennskap til religioner og livssyn

Faget skal gi kunnskap om og forståelse for religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og på individ-, gruppe- og tradisjonsnivå. Elevene skal også få innsikt i hvordan religioner og livssyn inngår i historiske prosesser og henger sammen med samfunnsendringer og kulturarv. Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn, og de ulike tradisjonenes indre mangfold. Faget skal gi grunnlag for refleksjon over majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiver i Norge.

1.2.2. Utforsking av religioner og livssyn med ulike metoder

Elevene skal undersøke og utforske religioner og livssyn som sammensatte fenomener gjennom bruk av varierte metoder. Deres forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt. Kjennskap til ulike syn på og definisjoner av religioner og livssyn inngår i kjerneelementet og er vesentlig for å forstå og håndtere mangfold.

1.2.3. Utforsking av eksistensielle spørsmål og svar

Faget handler om ulike måter mennesker har nærmet seg spørsmål om mening, identitet og virkelighetsbilde gjennom religioner, livssyn, etikk og filosofi. Faget skal gi rom for refleksjon, filosofisk samtale og undring gjennom å utforske eksistensielle spørsmål. Elevene skal også kunne forholde seg til spørsmål det er dyp uenighet om.

1.2.4. Kunne ta andres perspektiv

Faget skal gi elevene mulighet til å utvikle egne synspunkter og holdninger i møte med andre gjennom innenfra- og utenfra-perspektiver og gjennom dialog og refleksjon over likheter og forskjeller. På den måten skal faget bidra til at elevene utvikler interesse og respekt for hverandre uavhengig av kulturell, sosial, religiøs eller livssynsmessig bakgrunn. Faget skal bidra til at elevene utvikler mangfoldskompetanse. Samiske perspektiver inngår. Temaer knyttet til kjønn og funksjonsevne inngår også.

1.2.5. Etisk refleksjon

Elevene skal kunne identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Etisk refleksjon gir mulighet til å håndtere store og små spørsmål, konflikter og utfordringer med betydning for skolesamfunnet, hverdagslivet og det globale samfunnet. Filosofiske tenkemåter gir elevene redskaper til å analysere argumentasjon og påstander.

1.3. Verdier og prinsipper

Kunnskap om religioner, livssyn og etikk bidrar til forståelse av kulturelt mangfold og identitet. Dette er en forutsetning for å kunne identifisere og ta stilling til dilemmaer som oppstår i møte med utfordringer i samtiden. Kunnskapen i faget gir grunnlag for å reflektere over hvordan vi lever sammen med ulike verdier, holdninger og livssyn. Faget bidrar til forståelse av menneskerettighetene gjennom refleksjon over grunnleggende verdier som menneskeverd og respekt for naturen. Faget utdyper demokratiforståelse ved å gi elevene kunnskap om religion og livssyn i et majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiv. Arbeidet med eksistensielle spørsmål utvider elevenes forståelse av egen og andres identitet. Faget gir øvelse i etisk refleksjon og bidrar til å utvikle elevenes dømmekraft.

1.4. Tverrfaglige temaer

1.4.1. Folkehelse og livsmestring

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om å reise spørsmål om forholdet til egen identitet og hva som er et godt liv. Faget gir rom for å reflektere over verdien av gjensidig forståelse og betydningen av å sette egne grenser. Arbeid med etiske og eksistensielle spørsmål gir evne til å håndtere utfordrende spørsmål i eget liv, inkludert spørsmål som likestilling, kjønn og seksualitet.

1.4.2. Demokrati og medborgerskap

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene utvikler evne til å ta andres perspektiv gjennom kunnskap om religioner og livssyn. Ved å invitere elevene til å drøfte utfordringer knyttet til ytringsfrihet og kommunikasjon i et mangfoldig samfunn bidrar faget til demokrati og medborgerskap. Gjennom å delta i etisk refleksjon utvikler elevene evne til å problematisere makt og utenforskap og til å stille spørsmål ved gjengse normer.

1.4.3. Bærekraftig utvikling

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene utforsker eksistensielle spørsmål og deltar i etisk refleksjon over spørsmål som angår naturen og menneskets plass i den. Dette omfatter temaer som menneskehetens framtid og ressursbruk og hvilke perspektiver religioner og livssyn har på dette.

1.5. Grunnleggende ferdigheter

1.5.1. Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter i religion og etikk består i å gjøre rede for og drøfte faglige emner gjennom presist språk og riktig bruk av fagbegreper. Det innebærer å føre dialog om grunnleggende verdier og eksistensielle spørsmål. Videre innebærer det å håndtere meningsbrytninger om religions-, livssyns- og verdispørsmål på en måte som ivaretar den enkeltes integritet.

1.5.2. Å kunne skrive

Å kunne skrive i religion og etikk betyr å kunne gjøre rede for og drøfte faglige emner tilpasset ulike oppgaver innen religion-, livssyn og etikk. Videre innebærer det å kunne problematisere faglige begreper og temaer, å kunne bygge opp en helhetlig etisk

argumentasjon og å vurdere egen læring i arbeid med tekster. Å kunne skrive i religion og etikk innebærer dessuten å kunne bruke kilder på en kritisk og etterprøvbar måte.

1.5.3. Å kunne lese

Å kunne lese i religion og etikk betyr å kunne reflektere over utvalgte religiøse tekster og forstå hvordan ulike måter å tolke slike tekster på henger sammen med religioners indre mangfold. Det innebærer også å kunne vurdere kilder med tanke på relevans, formål og avsender-/mottakerperspektiv. Videre innebærer det å vise utholdenhet i lesing av lengre fagtekster og å forstå bruken av fagbegreper i disse, og det innebærer å kunne orientere seg i et tekstmangfold.

1.5.4. Å kunne regne

Å kunne regne i religion og etikk innebærer å kunne lese og diskutere statistisk materiale som omhandler religioner, livssyn og etikk og vurdere hvilken relevans dette har for å forstå religioners og livssyns plass i samfunnet.

1.5.5. Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter i religion og etikk består i å finne fram til og reflektere over hvordan digitale arenaer blir brukt til informasjon og påvirkning innen religions- og livssynsfeltet. Det innebærer også å finne, tolke og vurdere ulike kilder i arbeidet med fagstoff om religion, livssyn og etikk. Videre innebærer det å ha kunnskap om og forståelse av etiske sider ved digital kommunikasjon og håndtering av problemstillinger knyttet til egen og andres digitale identitet.

2. Kompetansemål og vurdering

2.1. Kompetansemål og vurdering Vg3

2.1.1. Kompetansemål etter Vg3

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- presentere og sammenligne noen sentrale trekk ved flere religions- og livssynstradisjoner, inkludert kristendom og islam
- utforske og drøfte indre mangfold i en religion slik dette kommer til uttrykk på tradisjons-, gruppe- og individnivå
- gjøre rede for og reflektere over religion og livssyn i et majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiv med vekt på Sápmi/Sábme/Saepmie og Norge
- gjøre rede for og drøfte aktuelle eksempler på samspillet mellom religion/livssyn og politikk
- undersøke og presentere hvordan kulturelle uttrykk kan forstås i lys av kunnskap om religioner og livssyn
- gjøre rede for og drøfte sentrale fagbegreper knyttet til religioner, filosofi, livssyn og etikk
- analysere og vurdere ulike kilder til kunnskap om religioner, livssyn og etikk
- undre seg og reflektere over eksistensielle spørsmål og svar
- analysere og drøfte ulike former for etisk argumentasjon
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger i tilknytning til mellommenneskelige relasjoner og identitet
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ytringsfrihet og kommunikasjon
- drøfte menneskeverd og naturens egenverdi i møte med teknologisk utvikling
- ta andres perspektiv og håndtere meningsbrytning om religion, livssyn og etikk

2.1.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i religion og etikk gjennom å vise kunnskap om religioner, livssyn og etikk og reflektere over dette med presis bruk av fagbegreper. Elevene viser

kompetanse ved å utvikle problemstillinger og utforske disse gjennom kritisk kildebruk og drøfting. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i etikk når de kan identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger. Elevene utvikler og viser kompetanse gjennom å ta ulike standpunkter, ta andres perspektiv og stå i meningsbrytninger på en måte som ivaretar den enkeltes integritet.

Læreren og den enkelte elev skal underveis i arbeidet ha dialog om elevens læring og utvikling i faget. Samtalene skal gi eleven oppmuntring og motivasjon til å delta i samtaler og meningsbrytninger. Elevene skal kunne prøve og feile i utviklingen av kompetanse i faget.

2.1.3. Standpunktvurdering

Standpunktvurderingen skal uttrykke elevenes sluttkompetanse i faget. Læreren skal planlegge og legge til rette for at elevene på varierte måter får vise sin samlede kompetanse i religion og etikk, både skriftlig, muntlig og digitalt. Læreren skal legge til rette for at elevene får vist hvordan de mestrer utfordringer og løser oppgaver i kjente og ukjente situasjoner. Standpunktvurderingen omfatter elevens forståelse og anvendelse av fagets begreper og metoder. Arbeid med og håndtering av kilder og problemstillinger skal vurderes sammen med fagkunnskaper og evne til refleksjon og kritisk tenkning.

3. Vurderingsordning

Elevene skal ha én standpunkt karakter.

Eksamensordningene i fagene skal sendes på høring og ferdigstilles senere.

1. Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?

Delvis uenig

Høringsuttalelsen bygger på bidrag fra Norsk Lektorlags fagutvalg for religion og etikk.

Siste høringsutkast til læreplan for KRLE/ Religion og etikk er radikalt forskjellig fra forrige skisse, med høringsfrist 14.11.18. Det er gjort svært store forandringer ikke bare med hensyn til metodikk og didaktikk, men også til selve faget. Er fagfornyelse blitt fagforvandling?

Sammenlignet med tidligere læreplaner står vi her overfor et hermeneutisk paradigmeskifte med radikale faglige og didaktiske implikasjoner, uten at dette har vært klart kommunisert på metanivået: som premiss for fagfornyelsen. Et tradisjonelt (ide-)historisk, ontologisk perspektiv er – uten vitenskapsfilosofisk eller epistemologisk begrunnelse – blitt byttet ut med et fragmenterende, kulturrelativistisk (og paradoksalt nok: konstruksjonistisk) perspektiv. Dette har resultert i diffuse kompetansemål; noe som kan føre til svært store forskjeller i skolen både når det gjelder fagets innhold og omfang. Når en felles kulturkontekst forsvinner, kan også vår siste fellesarena for allmenndannelse hos nye generasjoner smuldre opp og bli borte.

Dette siste læreplanutkastet synes å være designet og rigget etter Europarådets *Signposts – Policy and practice for teaching about religions and non-religious world views in intercultural education* (Robert Jackson, 2014; norsk utgave kan leses [her](#)).

Koblingen til *Signposts* kommer tydelig til uttrykk i nomenklaturen – terminologien som blir brukt i kompetansemåla og tekstene "Fagets relevans" og "Verdier og prinsipper"; et overordnet perspektiv på faget: "Veivisere erkjenner at det allerede eksisterer strukturer og systemer for undervisning om religioner og andre livssyn eller religionsopplæring i mange land. Det bygger imidlertid også på faglige synspunkter som påpeker at det må arbeides med temaer som mangfold, sekularisering og globalisering i utviklingen av moderne undervisning om religioner og livssyn i skolen, uansett hva det nasjonale eller regionale systemet måtte være" (s. 99).

Dette gjenspeiler læreplanutkastet tydelig nok: Et velfungerende vitenskapelig perspektiv på verdensreligionene/ religiøse og ikke-religiøse livssyn blir ofret for et tematisk perspektiv med fokus på "mangfold, sekularisering og globalisering". En sekulær fagontologi synes å ligge til grunn for nedtoningen av verdensreligionsparadigmet, og slik får man også vansker

med å analysere og drøfte eksistensielle problemstillinger. I stedet for en rasjonelt analytisk, vitenskapelig tenkemåte blir elevene henvist til å "undre seg" og "reflektere over". Er dette studieforberedende?

Spørsmålet er også om denne nye (post-postmoderne) hermeneutiske tilnærmingen til faget er i tråd med Opplæringslovens § 1-1 og det verdiløftet Overordnet del av læreplanen signaliserer for skolen. "Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapet til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon", står det her, samt at "Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon" (§ 1-1). Den skal "gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring" (*loc. cit.*) og utvikle vitenskapelig og kritisk tenkning (Overordnet del, 1.3). Fagutvalget har gjennom hele høringsprosessen pekt på at læreplanene for KRLE/ Religion og etikk må ha historisk og faktabasert forankring. Det kan ikke være opp til hver enkelt elev å konstruere sine egne paradigmatisk sammenhenger i faget. Uten fagmetodisk tilnærming kan vi ende opp i hyperindividualistiske perspektiv, med fragmentering – og på sikt: pulverisering av faget. For å unngå dette må man også få tydeligere kunnskapselementer inn i kompetansemålene.

I et pluralistisk samfunn er selvsagt respekt og toleranse en gjensidig forutsetning for livssynsundervisning. Men dette impliserer ikke en premiss om at et multireligiøst og multikulturelt perspektiv må legges til grunn for "solidarisk tenkning". I vår intellektuelle tradisjon har kontradiktorisk testing av 'godt, vakkert og sant' vært en arv siden Sokrates og Platon, med det greske *aletheia* (sant=virkelig) som ledestjerne. De eksistensielle livsspørsmåla står helt sentralt i vår kristne og humanistiske arv og tradisjon, med ontologien som en viktig disiplin i filosofi og teologi. I læreplanutkastet derimot, er en vitenskapelig tilnærming til eksistensielle spørsmåla nedtonet.

Ved å orientere seg bort fra 'verdensreligionene' som sentral tilnæringsmåte til faget, prioriterer man (implisitt) det *Veivisere (Signposts)* kaller 'personlige livssyn' framfor 'organiserte livssyn'. De siste defineres slik: "Organiserte livssyn er klare syn på livet, verden og menneskeheten. De gir svar på eksistensielle spørsmål, fastsetter moralske verdier (dette elementet overlapper med det eksistensielle) og har til hensikt å påvirke tanker og handlinger og gi mening i livet. Dette kan være gjennom metafysisk tro – å tjene Gud, for eksempel – men det kan også være gjennom moralsk og sosial tro, som for eksempel moralsk ansvar for andre mennesker og for naturen" (s. 71). "Et personlig livssyn" derimot, "kan være mer eklektisk og idiosynkratisk enn et organisert livssyn. På grunn av faktorer som individualisme, sekularisering og globalisering har mange mennesker utviklet et personlig livssyn som ikke er basert på ett enkelt, organisert livssyn." (*loc. cit.*). Her har man gjort et paradigmatisk, ideologisk valg med hensyn til fagets struktur og diskurs, eller som *Veivisere* selv sier det: "de tilnærmingene til undervisning om religioner og ikke-religiøse livssyn som blir fremmet i Europarådets anbefaling, svarer til ideer om interkulturell utdanning, som legger stor vekt på sofistikert analyse av kultur og religion og på den komplekse

kultur-dannelsen i livene til individer, skoleelever inkludert. Denne nyanserte tolkningen må også overføres til begrepet "mangfold" ". (s. 31). Spørsmålet da er om man har ivaretatt Opplæringslovens første instruks om at skolen "*i samarbeid og forståing med heimen*" skal "*opne dører mot verda og framtida*". Hva er "fremtidsrettet" – for hvem? Hva sier foreldrene til at elevene nå skal utvikle sitt eget synkretistiske livssyn, med de etiske implikasjonene dette har?

Dybdelæring krever kunnskap – men om hva? Hvis det, som dette læreplanutkastet signaliserer, er hver enkelt elevs behov og interesser som skal vektlegges, risikerer vi å miste fagets terminologi og overordna sammenhenger. I verste fall kan vi få dybdelæring i fragment, noe som kan føre til at også faget blir fragmentert og pulverisert – og på sikt forsvinne.

Lærerutdanningen i Norge er en profesjonsutdanning, ikke en veilederrolle for at elevene

skal konstruere sitt eget "eklektisk[e] og idiosynkratisk[e]" livssyn. Om Europarådets "paradigmatisk[e], ideologisk[e] valg med hensyn til fagets struktur og diskurs" svarer til rådets egne ideer om et "sofistikert" interkulturelt mangfoldsperspektiv, bryter det med vår egen Overordnet del i Opplæringsloven, som på en helt annen måte enn *Signposts* signaliserer et åpent, paradoksalt forhold mellom enhet og mangfold; felles kultur og personlige livsvalg:

"Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap.

Innsikt i vår historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til samfunnet. Elevene skal lære å kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet. Kristen og humanistisk arv og tradisjon er en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en sentral rolle for utvikling av vårt demokrati. Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge. Vår felles kulturarv har utviklet seg gjennom historien og skal forvaltes av nålevende og kommende generasjoner. Felles referanserammer er viktig for den enkeltes tilhørighet til samfunnet. Dette skaper samhold og forankrer den enkeltes identitet i et større fellesskap og i en historisk sammenheng. En felles ramme gir og skal gi rom for mangfold, og elevene skal få innsikt i hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver, holdninger og livsanskuelser. De erfaringene elevene får i møte med ulike kulturuttrykk og tradisjoner, bidrar til å forme deres identitet. Et godt samfunn er tuftet på et inkluderende og mangfoldig fellesskap. (...) Skolen skal støtte utviklingen av den enkeltes identitet, gjøre elevene trygge på eget ståsted, samtidig som den skal formidle felles verdier som trengs for å møte og delta i mangfoldet, og åpne dører mot verden og framtiden". (Overordnet del, 1.2).

Denne helt forskjellige paradigmatiske tilnærmingen til "den enkeltes identitet", enhet og mangfold, er også nedfelt i Overordnet del, pkt. 1.3, om vitenskapelig tenkemåte:

"Skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål, utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet.

Opplæringen skal gi elevene en forståelse av kritisk og vitenskapelig tenkning. Kritisk og vitenskapelig tenkning innebærer å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer. Opplæringen skal skape en forståelse av at metodene for å undersøke virkeligheten må tilpasses det vi ønsker å studere, og at valg av metode påvirker det vi ser. Hvis ny innsikt skal vokse fram, må etablerte ideer granskes og kritiseres med teorier, metoder, argumenter, erfaringer og bevis."

Alle ønsker kreativt utforskende, kritisk reflekterende elever. Men som Overordnet læreplan sier: Elevene skal også "lære å kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet". Hvis fagets historiske kontekst og lærerens profesjonelle skjønn og ekspertise svekkes, mister vi våre felles kulturelle og vitenskapelige referanserammer slik de tradisjonelt er blitt etablert i klasserommet.

I tråd med argumentasjonen ovenfor må også kompetansemåla i læreplanutkastet endres. Her er noen konkrete forslag:

1. I stedet for "noen sentrale trekk" bør man operere med "sentrale trekk".
2. For at elevene skal kunne "undre seg", være kreativt utforskende og reflekterende i dybdelæring kreves faglig basiskunnskap, og det bør i større grad brukes verb som svarer til slik faktakunnskap i faget: 'presentere, forklare, gjøre rede for, beskrive, analysere, drøfte, tolke, sammenligne.
3. Kompetansemåla må være mulig å vurdere, med basis i premisser som refererer til kunnskap og ferdigheter.

Individualisering og fragmentering av lærestoffet går særlig ut over de faglig svakeste elevene, som sliter med å skape oversikt og sammenheng. Men svekkelsen av læreren som fag- og kunnskapsformidler vil heller ikke tjene de faglig sterkeste elevene, som ønsker effektiv metodikk og utfordrende lærings- og vurderingssituasjoner i klasserommet.

Slik dette læreplanutkastet nå foreligger, vil det skape store forskjeller mellom klasser, skoler og landsdeler – noe som også vil gjøre sensur svært vanskelig (i konkurranse om de samme studieplassene). Vi krever altså basiskunnskap på det klassiske vitenskapsfagets premisser, med mye klarere kompetansemål. Vi ønsker en nasjonal lærplanstandard i KRLE og Religion og etikk – et minste felles multiplum av kunnskaps- og innholdselement som kan tjene til fagfornyelse i tråd med verdigrunnlaget i Overordnet del.

Oppsummerende:

1. Vi får ikke et verdiløft uten klassisk fag- og historieforankring (kfr. Overordna læreplandel). For å sikre allmenndannelse og studieforbereidelse trenger elevene basiskunnskap i felles historie, kultur, verdier og holdninger.
2. Tverrfaglige tema må undervises på fagets premisser.
3. For at kompetansemåla skal bli færre, må de være konkrete.
4. Vi trenger dybdelæring – men av hva? Kompetanseverba er for ulne og generelle.
5. For uklare kompetansemål gir for store forskjeller mellom klasser, skoler og landsdeler.
6. Kunnskapskrav må formuleres i konkrete kompetansemål hvis vi skal få progresjon i faget.
7. Vi trenger konkrete fagtermer; de klassiske fagbegrepa er blitt borte.
8. Språket i høringsutkastet er for avansert og byråkratisk.
9. Uklare kompetansemål er vanskelig å vurdere og sensurere. Vurderingsform/ eksamen må være på det klassiske fagets premisser.

? 2. Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?

Delvis uenig

Se kommentar til pkt. 1.

? 3. Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?

Delvis uenig

Faglig sterke elever, med tilegnet kulturell kapital, kan profittere på åpne læringsmål. For faglig svakere elever er dette vanskeligere. Erfaring fra klasserommet viser at alle elever profitterer på et samspill mellom lærerens kunnskapsformidling og elevens aktivt medvirkende rolle innenfor klare didaktiske rammer.

? 4. Er verdigrunnlaget i overordnet del tydelig reflektert i læreplanen?

Delvis uenig

Se kommentar til pkt. 1, der vi primært peker på hvor verdigrunnlaget bryter med overordnet del.

? 5. Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?

Delvis uenig

Når den (klassisk) faglige basiskunnskapen svikter i KRLE-faget, får dette store konsekvenser også for kunnskapsnivået i vg3, som forutsetning for drøfting og analyse. Kfr. Ludvigsen-utvalgets definisjon av dybdelæring som at elever «gradvis utvikler sin forståelse av begreper og sammenhenger innenfor et fagområde». (NOU 2014:7, s. 35).

? 6. Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1. All didaktisk erfaring tilsier at dette læreplanutkastet blir både for diffust og for utflytende. Elevene trenger så konkrete læringsmål at de kan overskue fagets sammenheng og struktur. Dessuten: Altfor åpne, upresise kompetansemål kan føre til store forskjeller mellom lærere, skoler og landsdeler, og gi ulike faglige forutsetninger for evaluering/ sensur. Dette siste inkluderer store utfordringer ved eksamen. Avgrensning av omfang og dybdelæring henger sammen: Hva skal dybdelæres; i hvilken sammenheng; hvordan?

? 7. Legger læreplanen til rette for dybdelæring?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1. Hvilke basiskunnskaper blir det her lagt vekt på? Kfr. også våre tidlige høringsinnspill, der vi vektlegger et rasjonelt, analytisk forhold til fagstoffet. Hvis dette forsvinner, ender vi lett opp med et "synsefag" som blir svært vanskelig å sensurere.

? 8. Er språket i læreplanen klart og tydelig?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1.

Uten paradigmatisk begrunnelse for de nye begrepa som her er lansert, blir også definisjonene uklare. Man kan da forvente stort sprik i hvordan disse blir oppfattet.

? 9. Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1.

? 10. Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1.

Tverrfaglige tema må integreres på (det klassiske) fagets premisser, og vi foreslår å beholde forrige læreplanutkastets åpnere tekst for lettere å kunne tilpasse dette til fagstoffet:

Bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling innebærer utforskning av eksistensielle spørsmål og etisk refleksjon om naturen og menneskets plass.

Folkehelse og livsmestring

Folkehelse og livsmestring reiser spørsmål om forholdet til egen identitet og hva som er et godt liv. Arbeid med etiske og eksistensielle spørsmål gir evne til å håndtere utfordrende spørsmål i eget liv.

Demokrati og medborgerskap

Gjennom kompetanse til å ta andres perspektiv og drøfte utfordringer i et mangfoldig samfunn bidrar faget til demokrati og medborgerskap. Etisk refleksjon kan problematisere makt og utenforskap og stille spørsmål ved gjengse normer.

? 11. Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?

Delvis uenig

Se kommentarene til pkt. 1.

? 12. Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?

Delvis enig

Strukturelt sett er differensieringen mellom underveis- og standpunktvurdering god. Viser ellers til pkt. 1.

? 13. Er læreplanen tilstrekkelig framtidrettet?

Delvis uenig

Viser til pkt. 1.

? 14. Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?

Delvis uenig

Se kommentarer til pkt.1.

? 15. Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?

Her signaliserer tekstene et helt nytt paradigme (med sterkt utvidet tekst). Vi foreslår å beholde følgende tekst (med små justeringer) fra forrige høringsrunde. Den er kortere og mer konsis:

Faget religion og etikk er avgjørende for å forstå kulturelt mangfold og identitet. Det er en forutsetning for å identifisere og ta stilling til etiske dilemmaer som oppstår i møtet mellom ulike verdisyn. Kompetansen i faget gir motivasjon til å forstå andre, utvikler evnen til kritisk

tenkning og til medvirkning i demokratiske prosesser. Arbeidet med eksistensielle spørsmål utvikler bevisstheten om egen plass i livet og verden.

Gjennom arbeidet med religion og etikk får eleven kunnskap om hvordan mennesker forstår og lever sine liv. Arbeidet med etikk gir evne til etisk refleksjon og grunnlag for å ta bevisste valg. Denne kunnskapen har relevans for elevens evne til å håndtere mangfold i hverdag og arbeidsliv og er forutsetning for godt medborgerskap og deltagelse på samfunnsnivå.

16. Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?

Ingen kommentar fra instansen